

# Rakousko-Benátské soupeření o Istrii, Gorici a Gradišku

(14. – 17. století)

## Gorice a Gradiška

Gorice a Gradiška (též Gorice, slovinsky *Goriška i Gradiška*, *Goriško-Gradiščansko*, německy *Görz und Gradisca*, italsky *Gorizia e Gradisca*) je historické území na severovýchodě Itálie a v přilehlé oblasti Slovinska při řece Soči (Isonzo) o rozloze asi 2 900 km<sup>2</sup>. Název dostalo toto území podle stejnojmenných měst (latinsky *Goritia*, italsky *Gorizia*, poprvé se připomíná roku 1001, resp. *Gradiscia*, *Gratiana*, první zmínka je z roku 1175). Od roku 1031 se datuje vznik hrabství Gorice, jehož dějiny jsou dynasticky spjaty jednak s Korutanskem, ale především s Tyrolskem.

### Malý přehled dějin hrabat z Gorice

Osudy hrabat Gorických nejsou ani pro nás Čechy bez zajímavosti. Hrabata z Gorice poprvé vstupují výrazněji na dějinnou scénu v první polovině 12. století v osobě Menharta I. a Engelberta I. Na počátku vzestupu rodu stál úřad dědičných fojtů patriarchátu aquilejského, jehož prvním známým nositelem byl zmíněný Engelbert I. (1125). O století později, kdy Menhart II. provázel císaře Otu IV. na zpáteční cestě z jeho římské korunovace (1209/10), se již Goričtí objevují v okruhu římskoněmeckých císařů. V užší spojitosti s císařskou politikou na jihovýchodě říše vystupoval Menhart III., v letech 1248-50 místodržitel ve Štýrsku a Rakousích. Spolu se svým bratrem Albertem I. vydatně podporoval Rudolfa Habsburského v jeho sporech s **Přemyslem Otakarem II.** (1276-78). Rudolf Habsburský vyjádřil své uznání za tuto podporu tím, že zasnoubil svého syna Albrechta s Menhartovou dcerou Alžbětou a udělil mu vévodství Korutanské spolu s hodností říšského knížete. Gorická hrabata usilovala o územní a politickou samostatnost. Pronikla do západních Korutan a roku 1267 získala podstatnou část území Tyrolska. V roce 1304 se oddělila od gorických hrabat Albertem III. (zemřel 1327) linie Lienz (podle stejnojmenného města v Tyrolsku), ale už v následující generaci byla obě území spojena (roku 1338). Z tyrolské větve hrabat z Gorice je u nás dobře znám vévoda Heinrich-**Jindřich Korutanský** (Jindřich II. Gorický), který se stal roku 1307 jako manžel Anny, jedné z posledních přemyslovských princezen, českým králem (1307-1310). Když 12. dubna 1500 zemřel Linhart (Leonard), poslední potomek gorického rodu, Habsburský rod vznesl dle starších rodových smluv nárok na území hrabství Gorice

a Gradišky. 21. června 1500 přijali plnomocníci Maxmiliána I. slib věrnosti, který byl všude skládán s ochotou a netajenou radostí.

### Pod habsburskou správou

Maxmilián byl v následujících letech nucen své dědictví obhájit. V letech 1508-1516 dobyl na úkor Benátska oblasti za Sočou a přivtělil je ke Gorici. Podle mírové smlouvy uzavřené 3. prosince 1516 v Bruselu se Maxmilián vzdal Verony, ponechal si však zisky v oblasti Alp (Peutelstein, Ampezzo, Rovereto, Rivu a Torbote u Gardasee). Habsburkům se tak podařilo územně propojit původní Korutany a Tyroly, jižní hranice Tyrolska zůstaly v této podobě až do roku 1918.

V létě 1615 vypukla ve Friaulsku nová válka. Benátčané, znepokojovaní neustálými spory na své sočské hranici a útoky i nájezdy podnikanými odtud uskokými<sup>1</sup> posádkami, využili situace, kdy byl arcivévoda Ferdinand (III.) plně zaměstnán událostmi v zemích svého bratrance Matyáše a otázkou nástupnictví. Roku 1615 dobyli zradou některá opevněná místa v pohraničí a oblehli důležitou pevnost Gradišku. Ferdinand, který nebyl na tento útok připraven, se ocitl v úzkých. Otevírala se tak příležitost pro podnikavého **Albrechta z Valdštejna**, který Ferdinandovi nabídl, že na své náklady naverbuje vojsko, nakoupí zásoby a vydá se do svého prvního velkého vojenského podniku. Valdštejnovi se nemalá investice 80 000 zlatých za dvě komanie jízdních arkebuzírů a kyrysníků vyplatila: zavázal Ferdinanda k vděčnosti. Válka ve Furlansku sice nic zvláštního neslibovala a zblízka vypadala ještě nicotněji, než se zdálo ze zlomyslných pověstí u pražského dvora, nicméně Ferdinandova autorita volbou v Praze nesmírně vzrostla a s ní i ambice agresivní katolické politiky. Motivací k účasti v tomto válečném podniku byli Valdštejnovi jistě i jiné než ziskné důvody, jak trefně uvádí Z. Kalista<sup>2</sup>: „*Ve válce friaulské, která - i když nebyla vedena ve velkých rozměrech - byla přece jen skutečnou válkou, dýchající krví a železem, se mohl daleko více než v poklidné atmosféře moravských garnison, svěřených jeho velení, vybouřit onen „divoký Valdštejn“, ... muž posedlý démonickou silou, vrhající se s dravou rozkoš do rvaček, soubojů a divokého zápolení - muž osamělý a odcizený svému prostředí, u něhož nepřátelství k jeho okolí se vnitřně uvolňuje právě bojem a zápasem.*“ Velitelem Ferdinandova vojska ve Furlansku se stal po smrti Adama z Trautmannsdorfu, který padl v boji na začátku června, Henri Duval de Dampierre; nezávisle na něm velel pluku

---

<sup>1</sup> Uskoci byli obyvatelé Bosny a Srbska, kteří od počátku 16. století prchali před tureckým útlakem do Chorvatska a Dalmácie. Odtud však potom podnikali nájezdy i proti křesťanským obyvatelům.

<sup>2</sup> Kalista, Z., Valdštejn: historie odcizení a snu, Praha 2002, s. 74.

španělských posil don Baltazar Marradas. Nakonec válka ve Furlansku skončila po zákroku vídeňského vyslance v Madridu, hraběte Khevenhüllera, ústupem obou stran. Benátčané blokující Gradišku odtáhli, a oddíly pod Dampierrem a Marradasem, které se do té doby marně snažily dostat do obležené Gradišky posily a zásoby, mohly mluvit o úspěchu. Mírová smlouva byla díky prostřednictví Španělska a Francie podepsána v Madridu 26. září 1617.

Země trpěla nejen v těchto válkách s Benátčany, ale i častými vpády Turků. Pod habsburskou správou se však vnitřní poměry značně zlepšily ve prospěch země i obyvatelstva. Bylo obnoveno vybírání daní, byly zakládány školy a podporován obchod. Značnou ztrátu zem utrpěla, když bylo roku 1647 území Gradišky povýšeno Ferdinandem III. na okněžněné hrabství a prodáno za 315 000 zlatých Janu Antonínu z Eggenberka, majiteli jihočeského panství Český Krumlov. Avšak po 70 letech, když v roce 1717 vymřel rod Eggenberků, připadla Gradiška Gorici zpět a byla s ní spojena v jedno území. O tom, že Gradiška v Itálii a Český Krumlov v Čechách mají v jednom časovém úseku částečně společnou historii, zaštitěnou knížecím rodem Eggenberku, vědělo až do nedávné doby jen několik lidí, kteří se tak či onak zabývali dějinami a činností členů rodu. Nelze to nazvat jinak než šťastnou náhodou, že se právě díky společným dějinám dochovaly v Českém Krumlově o Gradišce z oné doby archiválie, jaké nejsou v Itálii k dispozici. Novodobá spolupráce Českého Krumlova a Gradišky bohužel dosud nebyla úspěšně navázána.

#### **HRABATA Z GORICE**

- ?-1140 Meinhard, hrabě istrijský
- ?-1 150 Heinrich II., hrabě gorický
- 1150-1187 Egelbert, hrabě gorický a falckrabí korutanský
- 1187-1232 Meinhard
- 1232-1258 Meinhard I., dynasticky spojeno s Tyrolskem
- Nová linie Görz.*
- 1258-1304 Albert II.
- 1304-1323 Heinrich II., oddělila se linie Lienz
- 1323-1338 Johann Heinrich
- Linie Lienz.*
- 1338-1374 Albert IV., od 1327 v Lienzu
- 1374-1385 Meinhard IV.
- 1385-1454 Heinrich V.
- 1454-1462 Johann
- 1462-1500 Leonhard

## Istrie

Istrie (Istria, Istrijský poloostrov, slovinsky *Istra*, německy *Istrien*, latinsky *Histria*) je historické území na stejnojmenném poloostrově o rozloze zhruba 5 000 km<sup>2</sup> v Jaderském moři. Ve starověku bylo území označováno podle ilyrských Histřů (Istrů) jako Histriá (s výjimkou východního pobřeží u Kvarnerského zálivu, tzv. *Flanatinus Sinus*, který byl osídlen Liburny). V letech 178-177 př. Kr. byla Istrie podrobena Římem a roku 41 př. Kr. byla při správní reformě přičleněna k Itálii, kde spolu s Venetii tvořila 10. správní obvod. Po pádu Západořímské říše se stala kořistí Gótů, v letech 539-789 byla součástí Byzantské říše (s krátkou přestávkou 752-774, kdy patřila Langobardské říši). Od 7. století se začali na severu usazovat Slované. Od roku 789 byla Istrie podřízena Franské říši, v letech 952-976 patřila k Bavorsku a od roku 976 tvořila zvláštní marku v rámci Korutanského vévodství.

Istrie prošla specifickým vývojem: její území patřilo jednak církevní, jednak světské vrchnosti. Města na pobřeží (např. Koper, Izola, Piran, Umag, Novi-grad, Poreč, Rovin a Pula) měla vlastní samosprávu, v druhé polovině 13. století připadla Benátkám (Pula až roku 1381). Část území Istrie byla majetkem jedné z větví rodu hrabat z Gorice a hrabat z Devina. Roku 1209 byla oblast rozdělena na 2 části. Jihozápadní část, markrabství Istrie, připadlo Aquilejskému patriarchátu a od roku 1420 Benátkám. Severovýchodní (vnitrozemskou) část, hrabství Istrie, získali už v roce 1374 Habsburkové. Od konce 14. století patřil kromě istrijského hrabství trvale k dědičným habsburským zemím i Terst, ležící jižně od Kraňska a umožňující přístup k Jaderskému moři. Habsburkové se pokoušeli o získání tohoto důležitého přístavu, který jim sice nejdříve odolal (1369), ale když město oblehla benátská vojska, Terst sám spěchal roku 1382 pod habsburská ochranná křídla, pod nimiž pak zůstal až do roku 1918.

Jana Sekyrová

### **literatura:**

Honzák, F., Pečenka, M., Stellner, F., Vlčková, J., Evropa v proměnách staletí, Praha 2001.

Janáček, J., Valdštejn a jeho doba, Praha 2003.

Kalista, Z., Valdštejn: historie odcizení a snu, Praha 2002.

Kleindel, W., Österreich Chronik, Daten zur Geschichte und Kultur, Wien – Heidelberg 1978.

Šesták M. a kol., Dějiny jihoslovanských zemí, Praha 2001.

Ottův slovník naučný, 10. díl, Praha 1896, s. 316 – 323.

Polišenský, J., Valdštejn: ani císař, ani král, Praha 2001.

Štih, P., Studien zur Geschichte der Grafen von Görz. Ministerialen und Milites der Grafen von Görz in Istrien und Krain, Sien - München 1996.

Veber V. a kol., Dějiny Rakouska, Praha 2002.

Záloha, J., Eggenberkové, Český Krumlov a Gradiška, in: Výběr, časopis pro historii a vlastivědu Jižních Čech 35, 1998, č. 2, s. 79-81.